

TWO GEOSTRATEGIC PERSPECTIVES AND THEIR IMPLICATIONS ON THE CONCEPT OF GLOBALIZATION

Ion Cordoneanu

Prof., PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: In this paper I will refer on two authors who developed geopolitical analisis with a very important impact among specialists interested in theories reffering on globalization, by international relations perspective. On the one hand, Samuel Huntington lauched in 1993 the concept of „clash of civilizations” and „borders between civilizations”, in order to support the role of religion as the main criteria of separation, thus predicting that future international conflicts will starts rather of cultural factors, than economic or ideological. On the other hand, George Friedman, in his analisis launched at STRATFOR, has predicted, starting with 2009, a series of conflicts for the next 10 or 100 years, with important consequences on the international relations system and globalization.

In this paper I try to analize the common features and differences between those approaches, in order to determine if the concept of globalization whether to be redefined or, at least, re-founded on the new tense realities, even conflictual of a very dinamic international sistem.

Keywords: the clash of civilizations, cultural wars, globalization, Huntington, Friedman.

Începând cu anii 90, paradigma dezvoltată de Samuel Huntington în *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*¹ se impunea pe piața globală a ideilor și părea că este confirmată odată cu evenimentele desfășurate la 11 Septembrie 2001 la World Trade Center. Teoria lui Huntington acredita ideea că democrația liberală originată și specifică spațiului Occidental euro-atlantic și iudeo-creștin nu poate fi transferată și în alte culturi. De aici, Huntington deducea, spre deosebire la Francis Fukuyama², că istoria este o continuă confruntare între civilizații fundamentate pe seturi ireductibile de valori. Teza principală a lui Huntington este formulată ca alternativă la modelele anterioare de analiză a relațiilor internaționale și susține că sistemul internațional a devenit multipolar și multicivilizațional și că identitatea cultural-civilizațională modelează tendințele coezive și respectiv conflictuale de după Războiul Rece și anticipează totodată că viitoarele conflicte internaționale vor fi declanșate “mai degrabă de factori culturali decât de economie sau ideologie”³, de-a lungul unor așa-numite “falii intercivilizaționale”. Dacă în perioada “războiului rece” conflictele observabile la nivel internațional s-au purtat de fapt mai mult

într-un registru ideologic, după 1989 acest conflict a fost înlocuit de unul purtat între civilizații. Civilizațiile sesizate de Huntington au înlocuit statele sau instituțiile ca actori principali ai sistemului internațional, adevărate centre de putere cu capacitatea de a remodela structura întregului sistem internațional. Odată cu sfârșitul comunismului, civilizațiile se afirmă tot mai pregnant pe scena internațională, fapt care determină conflicte între ele, de-a lungul unor “falii” care le separă. Din punct de vedere al reformulării dinamicii sistemului internațional, principalele conflicte, adaugă Huntington, se vor desfășura între Occident pe de o parte, și civilizațiile islamică și confucianistă pe de altă parte. Huntington identifică opt civilizații majore: occidentală, confucianistă/ sinică, japoneză, islamică, hindusă, slavo-ortodoxă, latino-americană și, „posibil” –adaugă el – africană – principalele structuri de putere la ora actuală în sistemul internațional. În viziunea expusă, se consideră că toate cele opt civilizații, mai puțin una, includ religia în structura lor, iar pentru unele dintre ele, religia este chiar elementul definitoriu. Pentru a rezuma întreaga sa teorie, Huntington susține că ceea ce caracterizează în mod definitoriu civilizația este religia și că, în consecință, ciocnirile din sistemul internațional se desfășoară, în fapt, între religii⁴.

Ceea ce unii analiști constată este faptul că civilizația occidentală perpetuează o auto-reprezentare centralistă, conform căreia modernizarea este un concept euro-atlantic care trebuie implantat și în afara granițelor. „Europenizarea” în afara Europei, numită în mod uzual „modernizare”, face posibilă globalizarea. Această ideologie occidental-centristă poate fi citită printre rânduri – sau în spatele lor – și în construcția teoretică a lui Huntington care distinge între *modernizare* și *occidentalizare* și susține că lumea de astăzi devine din ce în ce mai modernizată la nivel global, prin elemente de natură materială și civilizațională propriu-zise, dar din ce în ce mai puțin occidentalizată, în privința acelor elemente sociale, culturale și axiologice specifice Occidentului.

În plus, construcția lui Huntington reia teoria „declinismului”, inaugurată de Oswald Spengler în „Declinul Occidentului” (1918; 1922), care înlocuia filosofia istoriei cu filosofia culturii, dar continuată de Paul Kennedy în 1988 în cartea sa *The Rise and Fall of Great Powers*⁵. Aici, Kennedy prezice că „toate marile puteri ajung într-un moment în care cheltuielile militare, de menținere a sferei dominației lor (hegemonice sau imperiale), ajung să depășească în mod serios profiturile obținute de pe urma acestei dominații. Odată ce în mod consistent investițiile în sfera puterii militare ajung să aibă prioritate față de creșterea și diversificarea economică, declinul e inevitabil”⁶. Dacă Kennedy vorbea însă de un declin exclusiv al influenței și puterii SUA în lume ca urmare a “supraîntinderii” lor (*overstretching*), Huntington extinde, în căutarea originalității, acest presupus declin asupra întregii lumi occidentale (concepută ca civilizație de sine stătătoare) și îl consideră vizibil din punct de vedere demografic, militar, economic și moral-spiritual.

În acest context, esența fenomenului de globalizare constă în aceea că doar acele țări care s-au supus suficient procesului de modernizare, sunt capabile să se integreze sistemului global care guvernează economia, politica, cunoașterea, educația, cultura și alte aspecte ale societății globale, celelalte rămânând la periferia acestui sistem. Pe de o parte, globalizarea supune întreaga lume forțelor modernității (capitalismul industrial, statul birocratic, știința, tehnologia) pe care Vestul le-a dezvoltat în ultimii cinci sute de ani⁷. Pe de altă parte, în mijlocul unor neașteptate afluențe de ordin material și a unei eficiențe organizaționale, utilizând cele mai avansate tehnologii și cele mai recente cunoștințe științifice, suntem într-un declin cultural, moral, intelectual și spiritual fără precedent.

Analiza desfășurată de George Friedman stabilește ca perioadă temporală tot ultimii cinci sute de ani, în care, susține autorul *Următorilor 100 de ani. Previziuni pentru secolul XXI*, „centrul sistemului internațional a fost Europa, imperiile sale creînd un sistem global unic pentru prima oară în istoria umanității”⁸. Prezentul este dominat de Statele Unite ale Americii, a căror cultură se va răspândi și-și va lăsa amprenta asupra lumii.

În opinia lui Friedman, la fel cum cultura franceză sau cea britanică au influențat lumea cât timp s-au aflat la putere, la fel și cultura americană, așa tânără și barbară cum este ea acum, va determina felul în care lumea va gândi și va trăi. Astfel, studiul secolului XXI înseamnă studiul Statelor Unite: „Evenimentele din secolul XXI vor pivota în jurul Statelor Unite. Asta nu presupune neapărat că Statele Unite reprezintă un regim drept și moral. Și nici nu înseamnă că America a dezvoltat deja o civilizație matură. Înseamnă însă că, în multe privințe, istoria Statelor Unite va fi istoria secolului XXI”⁹.

Friedman dezvoltă sumar conceptul de „războaie culturale”, dar din perspectiva sociologiei familiei, mai degrabă, conceptul de religie lipsind din analizele sale: „În Statele Unite, unde se vorbește de „războaie culturale”, câmpul de bătălie este familia și definirea ei. Toate societățile sunt împărțite între tradiționaliști și cei care încearcă să redefinească familia, femeile și sexualitatea. Acest conflict se va intensifica în secolul XXI, însă tradiționaliștii duc o bătălie de apărare pe care o vor pierde, în cele din urmă”¹⁰.

Urmând analizele lui Friedman, globalizarea este văzută ca un proces de hegemonie americană, în care factorii militar și cel economic sunt subsumați unei reprezentări culturale în centrul căreia stă nivelul de dezvoltare tehnologică: „Cultura americană este un melanj de Biblie și computer, de valori tradiționale și inovații radicale. Computerul va remodela la rândul lui cultura americană, devenind adevăratul fundament al hegemoniei culturale americane. Cei care nu adoptă modelul american, nu pot avea o economie modernă”¹¹. Friedman revine la modelul centrat pe supremația Statelor Unite ale Americii, opinie exprimată încă din debutul cărții *Următorul deceniu. Împreiu și Republică într-o lume în*

schimbare, atunci când afirmă că imperiul american „a luat naștere fără planificare sau intenție”¹². O asemenea reprezentare istoricistă nu se poate armoniza decât cu o imagine a sistemului internațional global care să cultive fragmentarea și constrolul strategic al tuturor regiunilor: „Neavând nici un rival la hegemonia globală, președintele trebuie să privească lumea ca pe o serie de regiuni separate și, astfel, să înceapă să creeze balanțe de putere în aceste regiuni, parteneri de coaliție și planuri de intervenție în caz de necesitate. Țelul strategic trebuie să fie prevenirea ascensiunii vreunei puteri care s-ar putea împotrivi Statelor Unite, în orice colț al lumii”¹³. Globalizare? – da!, cu condiția să fie controlată de liderul simbolic de la Casa Albă!

Oricum ar fi înțeleasă, ca ciocnire între civilizații / religii sau ca proces prin care un lider global echilibrează geostrategic, politic și economic un sistem întreg, globalizarea reprezintă, din perspectiva celor doi autori, un *oikumene* secular alternativ. Stă mărturie însuși „crezul american” – o identitate ideologică cu rădăcini culturale lansată ca brand identitar de Gunnar Myrdal în *The American Dilemma* (1944), ale cărei elemente constante au fost demnitatea umană, egalitatea indivizilor, drepturile inalienabile (libertate, dreptate, oportunități egale) – Huntington îl definea drept *crezul secular al unei națiuni cu sufletul unei biserici*. De aceea, dacă originea globalizării se găsește în pământ american, este pentru că Statele Unite ale Americii și-a proiectat misiunea terestră, asemenea poporului ales, cu un destin special sub guvernarea divină a unei „religii civile”.

Nu putem încheia fără a-l pomeni pe întemeitorul unei discipline în structura căreia conceptul de globalizare își găsește locul său natural prin complexitatea fenomenului pe care-l circumscrie: este vorba despre teoria relațiilor internaționale și „părintele ei fondator”, Hans J. Morgenthau¹⁴. În lumina teoriei lui Morgenthau, Huntington și Friedman construiesc perspective mai degrabă ideologizante, decât științifice, cu un mare grad de speculație și susceptibile instrumentalizărilor de tot felul: pentru primul, predictibilitatea rămâne neîntemeiată din punct de vedere metodologic, pentru celălalt, metodologia cerută de o analiză geostrategică este aproape absentă. Morgenthau rămâne un monument de rigurozitate a documentării și analizei și un model pentru teoreticienii și practicienii în domeniu, de o asemenea importanță, încât opera sa este recunoscută ca atare chiar de către cei care nu împărtășesc orientarea sa.

Note

1. Inițial într-un articol intitulat *The Clash of Civilizations?* („Foreign Affairs”, Vara 1993, vol 72, nr. 3, Council on Foreign Relations Inc. 1993) și, ulterior în cartea *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York, Simon and Shuster, 1996; ed. rom. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editra Antet, 1998).

2. Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, Editura Paideia, 1994.
3. Samuel Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, 1998, p. 136.
4. Dacă luăm în considerare ultimele evenimente începând cu „Charlie Hebdo” și până la fenomenul imigraționist al maselor de refugiați sirieni, vom constata cu ușurință că factorul religios reprezintă una din dimensiunile importante în analiza realităților internaționale contemporane.
5. Paul Kennedy, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri*, Editura Polirom, 2011.
6. *ibidem*, p. 592.
7. Harry Redner, *Totalitarianism, Globalization, Colonialism. The Destruction of Civilization since 1914*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2014.
8. George Friedman, *Următorii 100 de ani. Previziuni pentru secolul XXI*, Editura Litera, 2012, p. 12.
9. *ibidem*, p. 22.
10. *ibidem*, p. 54.
11. *ibidem*, p. 68.
12. George Friedman, *Următorul deceniu. Imperiu și Republică într-o lume în schimbare*, Editura Litera, 2011, p. 23.
13. *ibidem*, p. 33-34.
14. Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, 2007.

Bibliography:

- Morgenthau, Hans J., *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, 2007.
- Friedman, George, *Următorul deceniu. Imperiu și Republică într-o lume în schimbare*, Editura Litera, 2011.
- Friedman, George, *Următorii 100 de ani. Previziuni pentru secolul XXI*, Editura Litera, 2012.

Redner, Harry, *Totalitarianism, Globalization, Colonialism. Th Destruction of Civilization since 1914*, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, 2014.

Kennedy, Paul, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri*, Editura Polirom, 2011.

Huntington, Samuel, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editra Antet, 1998.

Fukuyama, Francis, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, Editura Paideia, 1994.

Huntington, Samuel, *The Clash of Civilizations?*, „Foreign Affairs”, vara 1993, vol 72, nr. 3, Council on Foreign Relations Inc. 1993.